

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

CA m.fl. ./ riksåklagaren ang. grovt förtal

(Svea hovrätts dom den 14 juni 2024 i mål B 8046-22)

Riksåklagaren har förelagts att svara skriftligen på överklagandena, särskilt i frågan om svensk domstols behörighet.

Jag vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

CA och NH har dömts för grovt förtal till villkorlig dom. De har också förpliktats att utge skadestånd till målsäganden.

Enligt domstolarna är det styrkt att NH, när han befann sig på Filipinerna eller annan okänd plats, via sin Youtubekanal publicerat en intervju med CA där han grovt förtalar målsäganden. Intervjun har publicerats på svenska till en svensk publik. Enligt domstolarna har därför någon del av det brottsliga handlandet skett i Sverige, som därmed har domsrätt enligt den s.k. ubikvitetsprincipen.

Överklagandena till Högsta domstolen

CA och NH yrkar att åtalet och målsägandens skadeståndstalan ska ogillas.

De gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar deras respektive överklaganden.

Grunderna för min inställning

Svensk domstols behörighet

Svensk domstol är behörig att döma över brott som har begåtts i Sverige. (2 kap. 1 § första stycket brottsbalken.)

Ett brott anses ha begåtts i Sverige om gärningsmannen handlade här. I fråga om straffbar underlåtenhet anses brottet ha begåtts i Sverige om gärningsmannen borde ha handlat här eller befann sig här när han eller hon borde ha handlat. Om det för straffansvar krävs att gärningen medfört en viss effekt anses brottet ha begåtts i Sverige även i de fall effekten inträdde i

Sverige eller, vid försök, enligt brottsplanen sannolikt skulle ha inträtt här. (2 kap. 1 § andra stycket brottsbalken.)

Ett brott som utgör medverkan till någon annans brott anses ha begåtts i Sverige om den medverkande handlade här. I fråga om straffbar underlåtenhet anses brottet ha begåtts i Sverige om den medverkande borde ha handlat här eller befann sig här när han eller hon borde ha handlat. Om gärningsmannens brott anses ha begåtts i Sverige, anses den medverkandes brott också ha begåtts här. (2 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken.)

Om det är ovisst var ett brott har begåtts, ska brottet anses ha begåtts i Sverige om det finns skälig anledning att anta att så är fallet. (2 kap. 1 § fjärde stycket brottsbalken).

Straffbestämmelserna om förtal

Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för *förtal* till böter. (5 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

Om brott som avses i 1 § är grovt döms för *grovt förtal* till böter eller fängelse i högst två år. (5 kap. 2 § första stycket brottsbalken).

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen med hänsyn till uppgiftens innehåll eller sättet för eller omfattningen av spridningen eller annars var ägnad att medföra allvarlig skada. (5 kap. 2 § andra stycket brottsbalken).

Min bedömning

Tingsrätten, vars bedömning hovrätten instämt i, har beträffande frågan om svensk domstols behörighet uttalat bl.a. följande (tingsrättens dom s. 7 f.).

Behörighetsfrågan i målet

De åtalade har genom försvararna ifrågasatt om svensk domstol är behörig att pröva åtalerna. Det är upplyst i målet att NHs intervju med CA – där de påstått förtalsgrundande uppgifterna lämnades – skedde på distans och att NH vid tillfället befann sig på Filippinerna. Det är också upplyst att NH inte befann sig i Sverige när han publicerade intervjun på sin Youtubekanal.

Enligt vad åklagaren har gjort gällande ska de båda åtalade gärningarna ändå anses begångna i Sverige. Åklagaren har här hänvisat till att gärningarna har fullbordats i Sverige genom spridning av uppgifterna. Om rätten skulle anse att båda eller någon av gärningarna är begångna utomlands har åklagaren i stället gjort gällande att gärningarna ska anses begångna på Filippinerna. Åklagaren har då hänvisat till att s.k. dubbel straffbarhet för gärningarna föreligger, dvs. att gärningarna är straffbara såväl i Sverige som på Filippinerna, och att svensk domstol därför är behörig.

Vad gäller val av domstol i Sverige har åklagaren hänvisat till att en av de åtalade har hemvist i Attunda tingsrätts domkrets.

Brottsbalkens regler om svensk domstols behörighet

Reglerna om svensk domstols behörighet finns i 2 kap. brottsbalken. Reglerna omarbetades nyligen och ändringarna trädde i kraft den 1 januari 2022. Reglerna är till sitt sakliga innehåll i stort sett oförändrade. De nya reglerna får anses vara processuella bestämmelser och ska därför tillämpas direkt från ikraftträdandet den 1 januari i år (se prop. 2020/21:204 s. 139).

Enligt 2 kap. 1 § första stycket brottsbalken är svensk domstol behörig att döma över brott som begåtts i Sverige. Enligt bestämmelsens andra stycke ska ett brott anses ha begåtts i Sverige om gärningsmannen handlade här. Vidare föreskrivs att om det för straffansvar krävs att gärningen medfört en viss effekt anses brottet ha begåtts i Sverige även i de fall effekten inträdde här. Dessutom regleras i bestämmelsens tredje stycke vad som ska gälla om det är ovisst var ett brott har begåtts. Brottet ska då anses ha begåtts i Sverige, om det finns skälig anledning att anta att så är fallet.

Det sagda innebär att de svenska lokaliseringsreglerna bygger på den s.k. ubikvitetsprincipen. Principen innebär att det är tillräckligt att någon del av brottet begåtts i Sverige för att svensk domstol ska vara behörig.

Förtalsbestämmelsen

Den brottsliga gärningen i förtalsbestämmelsen (5 kap. 1 § brottsbalken) är att utpeka någon som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämna uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning. Den brottsliga handlingen består alltså av att en person lämnar en nedsättande uppgift om en annan person till en tredje person. Förtalsansvar förutsätter visserligen inte att uppgiftslämnaren riktat sig till tredje person. Det är tillräckligt att en tredje person uppfattar uttalandet. Brottet är fullbordat så snart uppgiften har kommit till tredje persons kännedom (se Brottsbalken, En kommentar, Bäcklund m.fl. kommentaren till 5:1, Juno version 19).

Hur den aktuella situationen bör bedömas

Att en tredje person uppfattar den förtalsgrundande uppgiften är alltså ett viktigt moment i förtalsbrottet. Brottet är inte fullbordat förrän så sker. Om en förtalsgrundande uppgift i huvudsak riktar sig till personer i Sverige och förtalsbrottet fullbordas genom att personer i Sverige får kännedom om uppgiften bör gärningen, enligt tingsrättens bedömning, också kunna anses vara begången här. Ett sådant synsätt ligger också i linje med regleringen att effektbrott ska kunna lagföras i Sverige, om effekten inträffar här.

I detta fall gäller åtalet uppgifter som ska ha sagts och spridits vidare från en intervju på en Youtubekanal där intervjuaren befann sig utomlands. Var den intervjuade befann sig är inte helt klarlagt men sannolikt befann han sig i sin bostadsort i Sverige. Under intervjun anger han nämligen en ort i domkretsen och nämner att han bor ”här”.

Åtalet mot NH avser att han för en svensk publik i Sverige publicerat den aktuella intervjun med CAs uppgifter. Åtalet mot CA avser att han har lämnat

förtalsgrundande uppgifter med kunskap och insikt om att dessa skulle publiceras och spridas för en svensk publik i Sverige.

Intervjun skedde på svenska och hela programmet framstår enligt tingsrättens mening som riktat till Sverige i påannonsering och inramning. Hela intervjun relaterar dessutom till en dokumentär som nyligen hade sänts i Sverige på SVT och rönt uppmärksamhet inom landet. Publiceringen av intervjun skedde endast några dagar efter att det sista avsnittet i dokumentären sänts i Sverige. För den som ser intervjun är det vidare tydligt att såväl intervjuaren som den intervjuade måste vara medvetna om att intervjun ska göras tillgänglig på internet inför en publik som finns i Sverige. Under intervjun sker referenser till Sverige och dokumentären på SVT. Att det är i just Sverige som majoriteten av visningarna av intervjun har skett framstår dessutom som klart mot bakgrund av de nämnda förhållandena.

I den mån förtalsgrundande uppgifter kan anses ha lämnats i samband med intervjun har således både intervjuaren och den intervjuade varit väl medvetna om att uppgifterna främst skulle spridas till en publik i Sverige. För ansvar för förtal krävs som nämnts att tredje person får kännedom om de uppgifter som skulle kunna vara förtalsgrundande. I detta fall är det av omständigheterna uppenbart att tredje person måste ha fått sådan kännedom i Sverige.

Mot denna bakgrund anser tingsrätten att de gärningar som omfattas av åtal till viss del måste anses begångna i Sverige. Svensk domstol är därför behörig att pröva åtal enligt 2 kap. 1 § första stycket brottsbalken. Just Attunda tingsrätt är behörig att pröva målen eftersom en av de åtalade har sin hemvist i domkretsen (19 kap. 1 och 3 §§ brottsbalken).

Jag instämmer i domstolarnas bedömning att svensk domstol är behörig att pröva åtalet. Jag instämmer även i övrigt i domstolarnas bedömningar i fråga om ansvar, påföljd och skadestånd. Enligt min uppfattning bör hovrättens dom stå fast.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få sitt överklagande prövat utgör således inte i sig skäl för prövningstillstånd.

Aggressionsbrottsutredningen har i sitt slutbetänkande Aggressionsbrottet i svensk rätt och svensk straffrättslig domsrätt (SOU 2018:87) behandlat frågan om lokalisering av brott på internet och därvid uttalat bl.a. följande (s. 218 f.).

Särskilt om brott på internet

Internationella straffrättsutredningens överväganden innefattade inte frågan om lokalisering av brott som begåtts på eller med utnyttjande av internet (se SOU 2002:98 s. 97 och 98). Utredningen konstaterade att det inte var en fråga som kunde anses ligga inom ramen för uppdraget och att det dessutom var tveksamt om det är en fråga som kan lösas på nationell nivå. Sedan Internationella straffrättsutredningen lämnat sitt betänkande för drygt femton år sedan, har den it-relaterade brottsligheten kontinuerligt ökat. Det finns numera it-inslag i flera brottstyper. Det kan vara fråga om särskilda it-brott, exempelvis dataintrång eller datorbedrägeri, men även sedvanliga brott som t.ex. olaga hot eller ofredande kan ske med användande av sådana kommunikationsvägar. Några särskilda jurisdiktionsbestämmelser för brott begångna på internet finns inte, utan de allmänna bestämmelserna i 2 kap. brottsbalken får tillämpas.

Avgörande är således var en viss handling har vidtagits och var effekten har inträtt. En handling har vanligtvis begåtts vid den dator som använts för att få ett datorsystem att utföra en viss aktuell funktion, medan effekten torde kunna lokaliseras till samtliga orter där kommunikationen på internet kan tas emot eller på annat sätt observeras. Det kan ifrågasättas om brottsbalkens generella bestämmelser är särskilt väl anpassade såvitt avser domsrätt för it-relaterad brottslighet. Den tekniska utvecklingen under den senaste knappa tjugoårsperioden har skett med en sådan hastighet att vidareutvecklingen av regelverket inte hållit samma takt. Tidigare bestod ett typfall av gränsöverskridande brottslighet i att en person genom att skjuta med ett vapen över en landgräns skadade en person som befann sig på andra sidan gränsen, i en annan stat. Det brottsliga agerandet såvitt avser it-relaterad brottslighet kan i stället bestå i att gärningsmannen genom att göra något tillgängligt på internet (t.ex. en annons varigenom gärningsmannen saluför något olagligt) startat en process där det olagliga saluförandet kan nå ett mycket stort antal personer, utan möjlighet för gärningsmannen att längre kontrollera förfarandet. Att bedöma vari handlandet bestått, vilken effekt det fått gentemot vilka personer och inom vilket territorium kan vara mycket svårt.

Att utreda och överväga frågor om särskilda jurisdiktionsbestämmelser i svensk rätt för it-relaterad brottslighet är ett alltför omfattande arbete för att rymmas inom ramen för denna utrednings uppdrag. Dessa frågor lämpar sig bäst för behandling i en särskild utredning. De överväganden som här gjorts i fråga om straffrättslig domsrätt innefattar mot den bakgrunden inte något särskilt förslag angående domsrätt för brott begångna på internet.

I det lagstiftningsärende som ligger till grund för nuvarande lydelse av 2 kap. 1 § brottsbalken uttalas bl.a. följande angående den fråga som avhandlades i nämnda betänkande (prop. 2020/21:204 s. 99).

Det kan finnas it-relaterade inslag i flera brottstyper. Det kan vara fråga om brott som särskilt tar sikte på angrepp mot informationssystem, exempelvis dataintrång, men även brott som t.ex. olaga hot eller ofredande kan ske med användande av sådana kommunikationsvägar. Några särskilda bestämmelser om lokalisering av brott begångna på internet finns inte, utan de allmänna bestämmelserna i 2 kap. brottsbalken får tillämpas. (...).

Det kan diskuteras om brottsbalkens generella bestämmelser är särskilt väl anpassade såvitt avser domsrätt för brottslighet med it-anknytning. Utredningen lämnar emellertid inte något förslag till hur it-relaterad brottslighet kan lokaliseras och det finns inte förutsättningar för regeringen att gå vidare med frågan i detta lagstiftningsärende. I den utsträckning det behövs får frågan därför utredas i annat sammanhang

I kommentaren till brottsbalken uttalas att det således är avgörande var en viss handling har vidtagits och var effekten har inträtt. En handling har vanligtvis begåtts vid den dator som använts för att få ett datorsystem att utföra en viss aktuell funktion, medan effekten ytterst får lokaliseras med hänsyn till den enskilda straffbestämmelsens utformning. Enligt författarna kan det på goda grunder diskuteras om brottsbalkens generella bestämmelser är särskilt väl anpassade såvitt avser domsrätt för brottslighet med it-anknytning. Med tanke på att alltför många brott är it-relaterade och gränsöverskridande framstår det enligt dem som angeläget att frågan om hur it-relaterad brottslighet ska lokaliseras blir föremål för utredning. (Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken, En kommentar [1 juli 2024, Version 25, JUNO] kommentarens till 2 kap. 1 § under rubriken Lokalisering av it-relaterade brott.)

I rättsfallet NJA 2008 s. 1135 (Läkemedelshandeln på internet) aktualiserades bl.a. frågan om var internetbaserad läkemedelshandel och medhjälp till denna skulle anses vara begången. HD konstaterade att det enligt ubikvitetssprincipen räcker för att lokalisera ett brott i en viss stat att någon del av brottet har förövats där. Om en fysisk handling, som utgör en del av brottet, utförts i Sverige anses brottet ha förövats i Sverige, även om den omedelbara eller medelbara följden av handlingen har inträffat utomlands. Det räcker alltså med att någon del av handlingen har utförts i Sverige.

I rättsfallet NJA 2023 s. 956 (Den avklippta fotbojan) hade en person åtalats för hindrande av elektronisk övervakning avseende ett utvidgat kontaktförbud. Han hade i Norge avlägsnat den elektroniska utrustningen och därmed hindrat att den elektroniska övervakningen i Sverige kunde fortgå. Enligt HD har den brottsliga effekten ansetts inträffa i Sverige och svensk domstol har därför varit behörig att döma över brottet.

Svea hovrätts dom 2012-09-19 i mål B 4046-12 handlade bland annat om straffansvar för artskyddsbrott. Den åtalade hade tillsammans med en annan person annonserat om försäljning av ökenvaraner via sitt konto på en tysk hemsida för handel med reptiler. Den åtalade hade uppenbarligen inte varit i Sverige då han lade ut annonsen på hemsidan utan sannolikt i Tyskland. Enligt åklagaren var detta utan betydelse för den svenska jurisdiktionen på grund av att hemsidan och annonsen hade kunnat nås från hela världen och saluförandet således hade riktat sig också mot den svenska marknaden. Åklagaren gjorde också gällande att saluförande i form av annonsering på internet måste anses ha pågått under hela den tid annonsen fanns tillgänglig, att den aktuella annonsen hade legat ute i flera månader och också "puffats" högre upp medan den anklagade fanns i Sverige där han var beredd att ta emot och vidarebefordra

eventuella svar på annonsen samt att detta hade varit en del i det då alltjämt pågående saluförandet. – Hovrätten godtog åklagarens argument och fann att svensk domstol var behörig att döma över förfarandet i dess helhet enligt den då gällande lydelsen av 2 kap. 1 § brottsbalken.

Här kan också nämnas RH 1997:61 som gällde åtal för ett brott som bestod i att den tilltalade hade infört vissa uppgifter om en annan person i en kontaktannons på internet. Den tilltalade dömdes för förtal. Frågan om svensk domsrätt behandlas dock inte närmare i avgörandet.

Mot bakgrund av vad som redogjorts för ovan torde domstolarnas rättstillämpning i här aktuellt mål vara i överensstämmelse med såväl nuvarande praxis som med hur lagstiftaren anser att behörighetsfrågan ska lösas i avsaknad av särskilda bestämmelser om lokalisering av brott begångna på eller med hjälp av internet. Huruvida sådana särskilda bestämmelser ska införas är ytterst en fråga för lagstiftaren att besluta om och kan således inte vara en fråga för rättsutveckling genom praxis. Jag har därför svårt att se att Högsta domstolen genom att pröva nu aktuellt mål kan komma med några mer vägledande uttalanden än dem som redan getts genom de avgöranden som redogjorts för ovan.

Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas.

Katarina Johansson Welin

My Hedström

Kopia till

Rättsavdelningen, Enheten för internationellt rättsligt samarbetet
Byråchefen Per Hedvall
Norrorts åklagarkammare i Stockholm (AM-88286-20)